

1995 йил 20 октябрь // Ўзбекистон овози. – Тошкент, 1995. – 21 октябрь. – Б. 1-2.

2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 17 ноябрдаги “Ўзбек миллий мақом санъатини янада ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида” Ўзбекистон Республикаси Президентининг Қарори // Халқ сўзи. – Тошкент, 2017. – 18 ноябрь. – Б. 1-2.

3. Абдурахмон Жомий. Рисолаи мусикий. – Тошкент: Фан, 1997. – Б. 310.

4. Кароматов Ф.М. Ўзбек мусикаси тарихи. Тошкент, Ўқитувчи. 1981. – Б. 27-34

5. Алавия М. «Ўзбек халқ маросим кўшиқлари» Тошкент, Фан, 1974 й. – Б. 221.

6. Аманов Б., Мухамбетова А. Казахская традиционная музыка и XX век. Алматы, дайк Пресс, 2002 г.– С. 324.

7. Гуллыев Ш. Туркменская музыка. Автореферат диссертации на соискание ученой степени доктора искусствоведения, специальность: 17.00.02 – Музыкальное искусство. Ташкент. 1998 г.– С.37.

8. Дюшалиев К., Лузанова Е. Кыргызское народное музыкальное творчество: Учеб. Пособие / Под ред. Е. В. Назайкинскою – Б.: Илим, 1999, - 344 с.

9. Иброҳимов О.А. «Ўзбек халқ мусика ижоди» (методик тавсиялар I қисм), Тошкент, 1994 й. – Б. 62.

10. Низамов А. Суфизм в контексте музыкальной культуры народов Центральной Азии, Автореферат диссертации на соискание ученой степени доктора искусствоведения, специальность: 17.00.02 – «Музыкальное искусство». Ташкент. 1998, - С. 36.

11. Панжиев Қ.Б. Ўзбек халқ кўшиқчилиги ижодиёти. Ўқув кўлланма. Тошкент, 2021. – Б. 274.

УДК 376.37

Рсалдинова А.К, Утемуратова А.Б., Сўлеймен Ө.К,

Ғылыми жетекшісі п.ғ.к., доцент Абай атындағы ҚазҰПУ, Алматы қаласы, Қазақстан Республикасы

7М01902-Логопедия мамандығының 2 курс магистранты Абай атындағы ҚазҰПУ,

Алматы қаласы, Қазақстан Республикасы

7М021–Арнайы педагогика бойынша мамандар даярлау мамандығының 3 курс докторанты,

Абай атындағы ҚазҰПУ, Алматы қаласы, Қазақстан Республикасы

МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ СӨЙЛЕУ ТІЛІ БҰЗЫЛЫСЫ БАР БАЛАЛАРДЫҢ АТА-АНАЛАРЫМЕН ЛОГОПЕДТІҢ ӨЗАРА ҚАРЫМ-ҚАТЫНАС ОРНАТУ ЖОЛДАРЫ

Аннотация: Бала мен қоршаған орта арасындағы байланыстың ең маңызды құралы-адамның күрделі жоғары психикалық функцияларының біріне жататын сөйлеу тілі болып табылады. Осы ретте баланың сөйлеу тілін түзету және дамыту барысында логопедтің баланың ата-анасын түзеу-педагогикалық процесіне белсенді қатысушы ретінде қосу және бұл жұмысты ұйымдастыруы маңызды орын алады. Аталмыш мақалада мектепке дейінгі сөйлеу тілі бұзылысы бар балалардың ата-аналарымен логопедтің өзара қарым-қатынас орнату жолдары мен формалары көрсетілген.

Кілт сөздер: мектепке дейінгі жастағы сөйлеу тілі бұзылысы бар бала; ата-ананың құзіреттілік деңгейі; әңгімелесу; тақырыптық кеңестер; ақпараттық-аналитикалық жұмыс.

Аннотация. Важнейшим средством связи между ребенком и окружающей средой является речь, принадлежащая к одной из сложных высших психических функций человека. При этом важное место в процессе коррекции и развития речи ребенка занимает включение в коррекционно-педагогический процесс родителей ребенка логопедом в качестве активного участника и организация этой работы. В данной статье представлены пути и формы взаимодействия логопеда с родителями детей с нарушениями речи дошкольного возраста.

Ключевые слова: ребенок с нарушениями речи дошкольного возраста; уровень компетентности родителей; беседа; тематические консультации; информационно-аналитическая работа.

Abstract. The most important means of communication between the child and the environment is speech, which belongs to one of the complex higher mental functions of a person. At the same time, an important place in the process of correction and development of a child's speech is occupied by the inclusion of the child's parents in the correctional and pedagogical process by a speech therapist as an active

participant and the organization of this work. This article presents the ways and forms of interaction of a speech therapist with parents of children with speech disorders of preschool age.

Keywords: a child with speech disorders of preschool age; the level of competence of parents; conversation; thematic consultations; information and analytical work.

Логопедиялық жұмыстың толыққанды жүргізілуі үшін логопедтің баланың ата-анасымен тығыз ынтымақтастығы мен өзара бірлескен әрекетінің болуы шарт. Ата-ананы бірлескен процеске қосу баланың сөйлеу тілін дамыту бойынша жұмыстың тиімділігін едәуір арттыруға мүмкіндік береді. Өкінішке орай, ата-ана баланы маманға әкелуімен, мектепке дейінгі білім беру жүйесіндегі түзете-дамыту процесінің ата-ананың өз функцияларын логопед пен тәрбиешілерге ауыстыруды білдірмейтінін ұмытып кетеді, керісінше түзете-дамыту процесі қатысушыларын тығыз ынтымақтастыққа шақырады. Сөйлеу тілі бұзылысы бар баланың отбасын түзету процесіне тарту бірнеше шарттардың орындалуын қамтиды. Біріншіден, логопедтің ата-аналармен сенімді қарым-қатынас орнатуы; екіншіден, сөйлеу бұзылыстарын диагностикалау және түзету мәселелерінде ата-ананың құзыреттілік деңгейін арттыру; үшіншіден, ата-аналармен жұмыс жасауда әдістердің дәстүрлі және инновациялық түрлерін қолдану.[1]

Логопедтің ата-аналармен жұмысының маңыздылығы мен алуан түрлілігін асыра бағалау қиын. Оларды пайдалану қажеттілігі тек логопед үшін ғана емес, ең алдымен балалары мектепке дейінгі мекемеге баратын ата-аналар үшін де маңызды. Түзету процесінің сәттілігі көбінесе ата-ана мен логопед арасындағы өзара қарым-қатынастың қандай түрде ұйымдастырылғанына байланысты. Отбасымен өзара әрекеттесудің негізгі формалары ұжымдық, жеке және көрнекі-ақпараттық болып бөлінеді.

Ұжымдық формаларға ата-аналар жиналыстары, кеңестер, семинарлар жатады. Топтық ата — аналар жиналысы-бұл логопедтің ата-аналар тобымен жұмысының тиімді түрі, отбасы жағдайында белгілі бір жастағы балалардағы сөйлеу тілі бұзылыстарын түзете-дамытудың міндеттерімен, мазмұнымен және әдістерімен ұйымдастырылған таныстыру формасы. Жиналыс алдын-ала айтылған тақырып бойынша өткізіледі және ата-аналарға ыңғайлы уақытта тағайындалады. Құрылымы бойынша кеңес беру және семинар ата-аналар жиналысына ұқсас. Өзара әрекеттесудің екі түрінде де логопед өзінің теориялық білімі мен практикалық дағдыларын ата-аналарға береді.

Жеке формаларға ата-аналармен әңгімелесу мен тақырыптық кеңестер кіреді. Әңгімелесу-отбасымен байланыс орнатудың ең қолжетімді түрлерінің бірі. Әңгімелесу тәуелсіз формада болуы мүмкін және басқа жұмыс түрлеріне қосылуы мүмкін. Әңгімелесудің мақсаты - белгілі бір мәселе бойынша пікір алмасу; оның ерекшелігі-логопед пен ата-ананың белсенді қатысуы. Әңгіме түзету және дамыту процесінің кез-келген қатысушысының бастамасы бойынша өздігінен пайда болуы мүмкін. Әңгімелесуге дайындық кезінде логопед ата-анаға қандай сұрақтар қоятынын ойластырып, оларға тақырыпты хабарлап, олардан жауап алғысы келетін сұрақтарды дайындауы қажет.

Тақырыптық кеңестер қазіргі уақытта бір немесе бірнеше отбасы үшін өзекті болып табылатын мәселені егжей-тегжейлі көрсету мақсатында ұйымдастырылады. Консультацияның бір бөлігі балаларды оқытудағы қиындықтарға арналған. Кеңес беру әңгімелесуге жақын, олардың басты айырмашылығы-әңгімелесудің диалогты түрде өтуі. Логопед ата-анаға таңдалған тақырып бойынша білікті кеңес беруге тырысады. Бұл форма отбасы өмірін жақынырақ білуге, қажет кезде көмек көрсетуге мүмкіндік береді, ата-ананы балаға байыпты карауға, баланы тиімді оқыту мен тәрбиелеу туралы ойлануға шақырады. Кеңес берудің басты мақсаты-ата-ананы бала тәрбиесінде қолдау және кеңес беру болып табылады. Логопедтің ата-аналармен өзара ынтымақтастығында көрнекі-ақпараттық әдістер маңызды орынға ие. Мұнда ата-ана баланың сөйлеу тілін түзету мен дамытудың шарттарымен, міндеттерімен, мазмұнымен және әдістерімен, сөйлеу тілі бұзылыстарын алдын-алу жолдарымен танысады, үй жағдайында баламен жұмыс жасауда тиімді бағдар беріледі. Ақпарат баспа, аудио-видео жазба, бейнефрагмент, фотосурет, жадынама, электронды жазба түрінде беріледі.[3]

Қазіргі уақытта ата-аналармен қарым-қатынастың дәстүрлі емес түрлері мамандар мен ата-аналар арасында ерекше танымал, олардың бірнеше түрлеріне тоқталсақ: ақпараттық-аналитикалық, танымдық көрнекі-ақпараттық (ақпараттық-танымдық және ақпараттық-ағартушылық формалар).

Ата-аналармен қарым-қатынасты ұйымдастырудың ақпараттық-аналитикалық формаларының негізгі міндеті-әр баланың отбасы, оның ата-анасының жалпы мәдени деңгейі, оларда қажетті педагогикалық білімнің болуы, отбасындағы балаға деген көзқарас, ата-аналардың психологиялық-педагогикалық ақпаратқа деген сұраныстары, қызығушылықтары, қажеттіліктері туралы мәліметтерді жинау, өңдеу және пайдалану болып табылады. Аналитикалық форма негізінде мектепке дейінгі

мекеме жағдайында балаға жеке тұлғаға бағытталған тәсілді жүзеге асыруға, баламен түзету, тәрбие және білім беру жұмыстарының тиімділігін арттыруға және олардың ата-аналарымен сауатты қарым-қатынас орнатуға болады.

Ақпараттық-аналитикалық жұмыс түрі ата-ананың мүдделерін, сұраныстарын анықтауға, мамандар арасында, ата-ана мен бала арасында эмоционалды байланыс орнатуға бағытталған. Бұл жұмыс түрлеріне: сауалнама, тесттер, "сенім пошта жәшігі" жатады. Бұл жұмыс түрінде кері байланыстың орын алуы маңызды болып есептеледі. Сауалнаманың мақсаты- сөйлеу тілі бұзылысы бар баланың отбасын зерттеу, ата-аналардың педагогикалық-психологиялық біліміндегі қажеттіліктерін анықтау, отбасы мүшелерімен байланыс орнату. Жиналған мәліметтер негізінде нақты ақпаратты ала отырып, логопед әр баланың туыстық байланыстарының құрылымының ерекшеліктерін, мектеп жасына дейінгі баланың отбасы мен отбасылық тәрбиесінің ерекшеліктерін талдай алады және әр ата-анамен қарым-қатынас тактикасын дамыта алады. Бұл әр отбасының педагогикалық қажеттіліктерін жақсырақ бағдарлауға, оның жеке ерекшеліктерін ескеруге көмектеседі. Бос уақытты бірге өткізу формалары – мерекелер, көрмелер түрінде логопед пен ата-аналар арасында, ата-аналар мен балалар арасында жылы, бейресми, сенімді қарым-қатынас, эмоционалды байланыс орнатуға арналған. Бұл қарым-қатынас формасы топта эмоционалды жайлылық жасауға мүмкіндік береді. Ата-аналар қарым-қатынасқа ашық бола бастайды. Бұл формада мектепке дейінгі мекеме аясында қалыптасқан пікірлес ата - аналарды біріктіретін мәдени орталыққа айналуы мүмкін.

Логопедтің отбасымен қарым-қатынасын ұйымдастырудың танымдық формалары ата-аналарды баланың сөйлеу тілі дамуының ерекшеліктерімен, сөйлеу бұзылыстарын түзетудің ұтымды әдістері және тәсілдерімен таныстыруға, ата-аналардың практикалық дағдыларын қалыптастыруға арналған. Негізгі рөл дәстүрлі емес формадағы жиналыстарға тиесілі. Дәстүрлі емес ата-аналар жиналысы-пассивті ата-аналардың назарын белсендіретін, әңгімелердің мәнін оңай есте сақтауға ықпал ететін, мейірімді, ашық әңгімеге ерекше көңіл-күй қалыптастыратын әдістер мен тәсілдерді қолдануға мүмкіндік береді. Мұның бәрі ата-аналардың балалардағы сөйлеу бұзылыстарын түзету мәселелеріне деген қызығушылығын арттырады, топтағы немесе логопед ұйымдастырған жиналыстарға белсенді қатысуды едәуір арттырады, ата-аналарды осы мәселені шешуге белсендіреді. Сондай-ақ, бұл жиналыс түрі ата-аналар клубын ұйымдастыру жолын ашады. Клуб отырыстарына тек маман мен ата-аналар ғана емес, балалар да қатыса алады. Мұндай кездесулерде балалар ата-аналарымен бірге бейнематериалдарды, кітаптарды қарап, мультфильмдерді талқылайды. Балалар белгілі бір ақпаратты түсінуге мүмкіндік алады, ал ата-аналар өз білімдері мен тәжірибелерін ынтамен жеткізеді.[2]

Алайда, ата-аналар жиналысының дәстүрлі емес өткізілуі логопедтің ата-аналарға қарым-қатынас серіктестері ретінде қараған жағдайда ғана айтуға болады, олардың білім беру тәжірибесін, сабақтарға қажеттіліктерін ескере отырып, ата-аналарды белсендіру әдістерін қолданады.

Осылайша, логопед пен ата-аналардың қарым-қатынасын ұйымдастырудың танымдық формалары ата-аналардың психологиялық-педагогикалық мәдениетін арттыруда басым рөл атқаруға арналған, яғни ата-аналардың түзету және дамыту процесіне деген көзқарасын өзгертуге ықпал етеді. Ата-ана баланы үйден басқа ортада көреді, сонымен қатар оның басқа балалармен және ересектермен қарым-қатынас процесін бақылайды.

Логопед пен ата-ана арасындағы қарым-қатынасты ұйымдастырудың көрнекі-ақпараттық дәстүрлі емес формалары логопед жұмысының шарттарымен, мазмұнымен және әдістерімен таныстыру міндеттерін шешеді, бұл логопедтің қызметін объективті бағалауға мүмкіндік береді.

Пайдаланылған дереккөздер:

1. Бачина О.В., Самородова Л.Н. Взаимодействие логопеда и семьи ребенка с недостатками речи.М//ТЦСфера,2009//64 стр
2. Лукашевич, В.А. Сотрудничество логопеда и семьи в современных условиях // Теория и практика образования в современном мире мат-лы V Междунар. науч. конф. (г. Санкт-Петербург, июль 2014 г) – СПб//СатисЪ, 2014// – С201-204
3. Степанова О.А. Организация логопедической работы в дошкольном образовательном учреждении//М//2003г.